

Danmark má geva Føroyum 8 milliardir

Seinni partur:

Martin Paldam, búskaparfrøðingur og dr. økon, heldur trupulleikarnar í føroyska samfelagnum vera so stórar, at tey nógvu og stóru lánini, sum føroyingar annars verða noyddir at taka, fara at koma alt virksemi í landinum:

- Kapitaliseraða virðið av blokkstuðlinum upp á eina milliard er umleið 12 - 14 milliardir. Letur Danmark føroyingar fáa helvtina av hesum nú - einar 6 - 8 milliardir krónur, kann føroyska samfelagið koma upp undan aftur, sigur Martin Paldam m. a. í samrøðu við Tíðindablaðið Sosialin:

Føroyska uttanlandsskuldin umroknað per føroying og per dana

Per 1/1-1993	tal í mia	Fyri føroyingar		Fyri danir (umroknað)	
		Per persón	Per familju	Per persón	Per familju
Samlað skuld	8	175.000	620.000	1.600	5.600
Vánalig skuld	6	130.000	455.000	1.200	4.200
Árlig gáva	1	20.000	70.000	200	700

Tá vit umrokna töluni sæst eitt nú at hvør føroyingur fær 20.000 krónur árliga frá Danmark - við blokkstuðlinum. Tað merkir, at hvør dani letur 200 krónur um árið, fyri at hvør føroyingur skal fáa 20.000 krónur.

Martin Paldam: Fåa føroyingar 8 milliardir nú, sum eina eingangshjálpi, so kann blokkurin í framtíðini vera 50% av tí, hann er í dag.

Vit halda í dag fram við práttinum við danska búskaparfrøðingun og dr. økon. Martin Paldam, sum hevur kannað føroysku kreppuna.

Hann fekk hugskotið til kanningina, eftir at hann hevði verið á einum seminari á Roskilde Universitets Center, sum føroysk lesandi skipaðu fyri. Hann helt hesi viðurskipti vera so ómetalliga spennandi fyri ein búskaparfrøðing at kanna.

Tað sum undrar hann mest, er hví tað bráðliga fór at ganga so ógulgiga skjótt skeiva vegin fyrst í 80'um. Hann sigur, at frá 48 - 80 var einki at finna at í føroysku figgjarverðini, men so gekk allt galið. Hann heldur hetta vera sera løgið, tí Føroya er tá eitt nútíðar samfelag, við vælupp-lýstum, skilgæðum fólki. - Hevði tað verið í Bolivia, Sambia ella øðrum landi, har meginparturin av fólkinum ikki dugir at lesa og skriva, kundu tú skilt, at valdsharrarnir kundu oytta samfelagsvirðini á henda hátt, men føroyska dømið er en gáta, heldur hann.

Tann parturin av okk-

ara skuld, sum mest hevur verið tósáð um, er farið til infrastrukturin. Martin Paldam heldur, at hóast vinningurin av hesum í-løgum mangan man vera minni, enn rentan, so missa vit ikki øll virðini. Men, heldur hann - tað eru uttan iva bygdar alt ov nógvir tunnar, vegir, havnir o. s. fr. Tí heldur hann, at ein partur av hesi skuld kann nevast »góð skuld«. - kanska helvtin. Hin helvtin er so »vánalig skuld«.

Viðari sigur Martin Paldam, at ein líka stóru partur av teimum átta milliardunum er farin til at stuðla fiskivinnuni. - Tað er gjørt upp á nógvur mátar, sum samanlagt hava givið eina alt ov stóra fiskivinnu og nógvur skeivar í-løgur. Hetta hevur aftur borið við ser eina ovurveid, so at tað nú skulu ganga 4 - 6 ár við ov lítul fiskiskapi.

Politiskt dominerað fiskivinnna

Her leggur Paldam aftur at, tað eisini er kent í øðrum londum, at fiskimenn hava víst aftur, fiskivinnufrøðingum, tá teir hava ávarað um ovurveid. Teir eru lagdir undir at vera »skrivborðsfilosofar«, sum als ikki hava skil fyri fiski - hava ikki píssað í saltvatn. Hugburðurin er, at ein ærligur fiskimaður

má hava loyvi til at fiska, at tað er nóg mikið av fiski o. s. fr. Paldam sigur, at í Føroyum hevur fiskivinnan verið politiskt dominerað. Fiskimenn eru ikki bert slopnir at fiska, men hava eisini fingið stóran stuðul til at útyggja vinnuna.

Hava ikki lurtat

So kunnu vit spyrja, hvussu hevði staðið til, um tað almenna als ikki hevði stuðlað fiskivinnuni.

- Tað er heilt greitt, at útreiðslurnar til ovurvøksturin í fiskivinnuni hava gjørt meiri skaða enn gagn. Hetta fæddi við ser ein langan og ógvuliga hákonjunktur.

Saman um tikið heldur Martin Paldam, at einar tvær av teimum átta milliardunum vit skylda, eru rationell skuld. Restin er nýtt til fiskivinnufløgur við negativari forrenting. Vit vita at samanlagda skuldin er 8 mia kr. Vit kunnu tí meta við rundum tølum, at »tann vánaliga skuldin« er 6 mia krónur, og at tann »góða skuldin« er 2 mia kr.

Paldam heldur at sum altíð, tá tað gongur galið í fleiri ár, so hava ávaringar verið at hoyrt. Her hugsar Paldam um frágreiðingar frá Ráðgevandi Nevnd forsætisráharrans. Hann hevur eisini hoyrt, at fleiri føroyingar hava sagt og

skrivað tað sama. Hesar ávaringar hava flestu teirra, ið staðið hava við ábyrgdini hoyrt, men ikki tikið til eftirtektar - og hví man tað vera, spyr Martin Paldam:

Sera flaktur politikkur

Hugsu vit um føroysku politikararnar, sigur Paldam. - So kunnu vit spyrja um teir hava sýnt »myopiskan atburð« - verið stutt-skygdir, ella hava teir roknað við, at teir altíð kunnu avpressa danskar skattgjaldarar at bjarga landinum?

Neyvar granskingar av føroyskum politikki kunnu kanska greiða hesi tingini, men óivað hava allir luttakarar í hesum hugsað ymiskt. Men okkurt kunnu vit koma fram til:

Politiska lívið í Føroyum er sera flakt. Nógvir politiskir flokkar eru og munurin er ofta hárfínur. Slík viðurskipti krevja trupul politisk kompromis. Stuttskygni verður sett í háseti í eina slíkari skipan. Fleiri føroyskir politikarar hava verið so fegnir um at klárað støðuna í dag, at teir als ikki hava hugsað nóg nóg um framtíðina.

Paldam heldur tað stutt sagt vera møgult, at politikararnir hava í nógvi stóri mun verið politikarar heldur enn statsmenn.

Eisini hevur hann hoyrt nógvur eygleiðarar siga, at tað politiska apparatið

hevur dominerað embætisapparatinum á ein heilt annan hátt, enn í Danmark og aðrastaðni. Um hetta er rætt, heldur hann - so er avgerðarháturin ógvuliga »myotiskur«.

Óhugnalig hugsan

Hin frágreiðingarmøguleikin er minni tespilgur, og truplari at prógva. Her er brúk fyri góðum tíðindafólki og samfelagssøgummonnum, sum eru serfrøðingar í samrøðutekniki, nærlesing av keldu o. l. Her nevni Paldam eisini, at av og á eru frásagnir, sum vit kunnu fortoika. Eitt nú tá føroyski politikarin segði, at danskir bankastjórar komu til Føroyar sum grashoppur (helst fyri at leita eftir pengunum, sum teir høvdu verið so byttir at lænt føroyingum). Hetta helt hann vera láturligt. Tað er púra greitt, at slík úttalili fáa stóran pressudekning í Danmark og gera tingini enn truplari.

Og Paldam leggur afturat:

- Eg veit eisini, at nógvi í Danmark, sum hava ein »óbehagiligan« mistanka um, at ein lítul revur eisini hevur verið við í spælinum. Hann gingið runt og teskað: »Skít verður við tí - dankarnir fáa trupulleikarnir kortini...«. Onkur hevur kanska verið uppaftur óndari og sagt, at

»tað hava teir eisini gott av!«

Hvør frágreiðingin so er tann rætta, so heldur Martin Paldam, at bæði partar kortini hava lært nakað av hesum. Fyribils eru nógvar persónbroytingar farnar fram í Føroyum - og nú hava tit ein annan lögman, sum fer til Danmarkar við hattinum í hondini. - Enntá eina kvinnu, leggur hann aftur at - ógvuliga sympatiskt.

Lánveitarar hava hugsað stutt

Hvussu hava lánveitararnir hugsað? Hvi hava teir lænt so nógvar pengar til ein so »dubiosan debitor«, kunnu vit spyrja. Tað áhuga verða er eisini, at nógva ferðin uppeftir í føroysku skuldini er farin í gongd, aftan á stóru altyðða kreppuna, har bankarnir lærdu at vera varnir.

Voru teir so gløggir, at teir sóu, at danski staturin hefti fyri føroysku skuldina? - Eg veit, sigur Paldam - at danskir lögfrøðingar hava tósáð um, um staturin er bundin til at gera tað. Hetta halda tí teir flestu. Men lögfrøðin varð ikki roynd. Við avtaluni 28. mai 1993 hevur danska stjórnin lovað landsstýrinum at taka yvir kreditor-krøvini fyri øll uttanlandslánini. So um eini 2 ár fara Føroyar at skylda dønum einar fimm